

Cílem práce je prozkoumat a charakterizovat explikativní (vysvětlovací) vztahy v češtině vyjádřené spojovacími výrazy totiž, vždyť, přece a odlišit je od ostatních sémantických vztahů v rámci souvětí (především od vztahů kauzálních – příčinných, důvodových aj.). Výzkum proběhl na základě analýzy jazykového materiálu získaného z Českého národního korpusu (SYNPUB2006 a srovnávacího korpusu InterCorp) a Pražského závislostního korpusu (PDT).

Z prohledaných 3 713 výpovědí bylo pro výzkum relevantních 902 (tj. 902 výpovědí obsahovalo výrazy totiž, vždyť, přece jako spojovací prostředky v rámci souvětí, ostatní zahrnovaly vztahy mezi větnými členy a odkazování přes větný koncový signál do předchozího kontextu, které nebyly předmětem zkoumání). Ukázalo se tedy, že se spojovací výrazy totiž, vždyť, přece sloužící k usouvztažnění obsahů propozic v rámci souvětí vyskytují poměrně řídko (v korpusových datech ve 24, 29 % z prohledaných výpovědí).

Výrazy totiž, vždyť, přece se v rámci souvětí objevují v několika sémantických vztazích. Tato práce se zaměřila na dva z nich – explikaci a kauzalitu, protože právě tyto dva vztahy je od sebe mnohdy těžké odlišit (jak se ukázalo při analýze mezivýpovědních vztahů v Pražském závislostním korpusu PDT a Českém národním korpusu).

Na základě výsledků analýzy jazykového materiálu bylo zjištěno, že o explikaci se jedná v případech, kdy jsou obsahy obou propozic:

a) totožné/podobné;

b) blízké (obsahovou blízkost zde chápeme tak, že obsah jedné výpovědi je možné zahrnout do obsahu výpovědi druhé; po provedení analýzy získaného materiálu se ukázalo, že explikace se objevuje v pouze v případech, kdy obsah první výpovědi je obecnější, širší než obsah druhé výpovědi).

Obsahová totožnost/podobnost se vyskytuje jak na úrovni parataxe (v rámci zkoumaných spojovacích výrazů však velice zřídka), tak hypotaxe (týkající se pouze spojky totiž, většinou ve složené podobě totiž že, totiž zda, totiž aby), obsahová blízkost pouze na úrovni parataxe.